

РОЗВИТОК ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ ОСОБИСТОСТІ В КОНТЕКСТІ ПЕДАГОГІЧНОЇ ПРОЕКТНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

найрізноманітніших навчально-виховних закладах (дитячі садки, дитбудинки, інтернати, школи, дитячі містечка тощо). Цілеспрямована, систематична, планомірна, доцільна та обґрунтована робота кваліфікованих педагогічних кадрів давала той результат, який визначався тогочасним соціальним замовленням держави, що приступила до побудови соціалістичного суспільства.

1. Луговий В.І. Педагогічна освіта в Україні: структура, функціонування, тенденції розвитку / За заг. ред. акад. О.Г. Мороза. – К.: МАУП, 1994. – 196 с.

2. Луговий В.І. Тенденції розвитку педагогічної освіти в Україні (теоретико-методологічний аспект): автореф. дис...доктора пед. наук: 13.00.01. – К., 1997. – 48 с.

3. Майборода В.К. Вища педагогічна освіта в Україні: історія, досвід, уроки (1917 – 1985 рр.). – К.: Либідь, 1992. – 196 с.

4. Попов В.Н., Вальнер А.Г., Зеленко В.А. Учебник педагогики для краткосрочной подготовки педагогических кадров. / Под ред. А.Г. Вальнера. – Л.: Государственное учебно-педагогическое издательство, 1931. – 239 с.

5. Программы 3-летних педагогических курсов/Материалы к III Всеукраинской педагогической конференции. – Харьков: Червоний шлях, 1924. – 86 с.

6. Ряппо Я. Реформа высшей школы на Украине в годы революции (1920 – 1924)/ Сборник статей и докладов. – Харьков: Государственное издательство Украины, 1925. – 153 с.

Стаття надійшла до редакції 13.05.2009

УДК 37.042

Микола Наказний, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри соціології
Дніпродзержинського державного технічного університету,
директор технічного ліцею
м. Дніпродзержинська

РОЗВИТОК ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ ОСОБИСТОСТІ В КОНТЕКСТІ ПЕДАГОГІЧНОЇ ПРОЕКТНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

У статті розглядається необхідність розуміння особливостей технологічного підходу в освіті на прикладі педагогічної проектної діяльності, яка є надбанням багатьох століть педагогічної практики.

Ключові слова: особистісно орієнтована освіта, технології, педагогічне проектування.

Постановка проблеми. Аналізуючи коло питань стосовно педагогіки розвитку особистості, зосередимо увагу на одному з технологічних підходів в освіті – навчальному проектуванні, практика якого є багатогранною. Багатогранність педагогічної проектної діяльності дає можливість поєднувати в собі найпоширеніші особистісно орієнтовані технології сучасного освітнього процесу, а саме: розвивальне навчання, технології формування творчого потенціалу учнівської молоді, технології забезпечення ситуації успіху тощо.

Це ще раз підкреслює актуальність зазначеної проблеми, вимагає перегляду та глибокого аналізу самого змісту педагогічної проектної діяльності.

Мета статті – показати стрімкий розвиток педагогічної проектної діяльності на сучасному етапі, зосереджуючи увагу на розвивальних можливостях зазначеної освітньої технології.

Аналіз досліджень. Аналіз історико-педагогічної літератури дозволяє виділити найвидатніших представників проектної педагогіки як кінця XIX – початку XX століття (С. Русова, С. Шацький, В. Лай, Д. Дьюї, В. Кілпатрик) так і кінця XX – початку XXI століття (М.Г. Чобітько, А.О. Лігоцький, І.Г. Єрмаков, С.М. Шевцова, О.В. Батечко, В.О. Жадько та ін.).

У нашій статті ми будемо спиратися на дослідження представників проектної педагогіки кінця XX – початку XXI століття, розглядаючи проектування: а) особистісно орієнтованої освіти; б) навчальної ситуації; в) сучасних комунікаційних технологій; г) навчального процесу розвиваючого типу та умов, при яких навчання стає розвиваючим [16, 18]; д) діяльності творчої групи; е) навчально-виховного процесу загальноосвітньої, вищої школи та діяльності вчителя.

РОЗВИТОК ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ ОСОБИСТОСТІ В КОНТЕКСТІ ПЕДАГОГІЧНОЇ ПРОЕКТНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Поряд з проектною діяльністю викладача (В.В. Кондратьєв, Л.І. Гур'є) [13] дослідниками характеризуються технологічні аспекти проектування індивідуальних траєкторій вчителя освітньо-виховного простору (Т.К. Смиківська, А.В. Терещенко) [17].

Особлива увага дослідників приділяється проектуванню особистісно орієнтованої освіти.

Ю.А. Тукачев [19] розглядає особистісно орієнтовану освіту як основу проектування навчально-просторового середовища із застосуванням інформаційних технологій. Адекватною основою проектування навчально-просторового середовища, на його погляд, є особистісно орієнтована парадигма в освіті, а важливою умовою при проектуванні такого навчально-просторового середовища в межах особистісно орієнтованої освіти є її відкритість та постійне розширення. Застосування інформаційних технологій якраз і дозволяє виконувати ці умови, а також:

1. Підвищувати ефективність професійно-освітнього процесу.

2. Розвивати особистість, яка навчається (підвищення бажання до навчання, самоосвіти і саморозвитку; розвиток творчих здібностей, навичок; отримання суб'єктивно нового знання шляхом самостійного пошуку й оцінки інформації; застосування отриманих знань на практиці).

3. Розвивати комунікативну компетентність тих, хто навчається (спілкування через локальні мережі, Internet) та бажання самопрезентації.

4. Враховувати особистісний досвід тих, хто навчається.

5. Створювати умови для морального розвитку тих, хто навчається (за рахунок можливостей в комп'ютерному середовищі моделювати ситуації морального вибору).

6. Забезпечувати варіативність (створення можливості вибору найбільш ефективного механізму реалізації педагогічних задач).

7. Створювати умови для повноцінної самостійної роботи тих, хто навчається (зробити їх активними учасниками процесу пізнання, саморозвитку, самоосвіти).

8. Розвивати особисту відповідальність (за рахунок самостійності та залежно від особистісного й професійного досвіду).

9. Підвищувати мобільність і адаптивність тих, хто навчається в умовах, що постійно змінюються і т. д. [19].

Як бачимо, особистісно орієнтована освіта розглядається як основа проектування навчально-просторового середовища, а застосування інформаційних технологій виступає важливою

умовою пошуку нових форм засобів і методів навчання, адекватних оновленому змісту освіти.

М.В. Шустова [20] теж розглядає проектування технології особистісно орієнтованого навчання. Спираючись на спостереження В.П. Безпалька, І.А. Волкова, В.М. Монахова, дослідниця розглядає проектування технології особистісно орієнтованого навчання, підкреслюючи, що педагогічна технологія представляє собою проект такої дидактичної системи, яка описує процес досягнення результатів, що плануються. Дидактична система, на її думку, традиційно містить такі компоненти: цілі, зміст, методи, форми та засоби навчання, а сам проект дидактичної системи в рамках особистісно орієнтованого навчання представляє собою педагогічну технологію.

Основою особистісно орієнтованого навчання, на думку В.В. Серікова [7], є навчальна ситуація або "особистісно орієнтована педагогічна ситуація", яка є центральним поняттям у концепції даного автора. Ситуація в його розумінні – це особливий педагогічний механізм, який ставить вихованця у нові умови, що трансформують звичний підхід його життєдіяльності й вимагають від нього нової моделі поведінки, чому передують рефлексія, осмислення, переосмислення ситуації, що склалася. Ситуаційний підхід пов'язаний з проектуванням такого способу життєдіяльності вихованців, який адекватний природі особистісного розвитку індивіда [7, 89].

За даними такого дослідження, проектування навчальної ситуації представляє використання трьох типів базових технологій, а саме:

1. Технологія задачного підходу, при якому елементи змісту представлені у вигляді різнорівневих особистісно орієнтованих задач.

2. Технологія навчального діалогу, при якому засвоєння змісту відбувається в умовах діалогу як особливого дидактико-комунікативного середовища, яке забезпечує суб'єктно-змістовне спілкування, рефлексію, самореалізацію особистості.

3. Технологія імітаційних ігор (імітація соціально-рольових і просторово-часових умов, що забезпечують реалізацію особистісних функцій в ситуаціях внутрішньої конфліктності, колізійності тощо).

Тобто будь-яка педагогічна технологія, на думку В.В. Серікова [7], може стати особистісно орієнтованою, якщо вона має базовий компонент, що створює ціннісно-змістовне поле міжсуб'єктного спілкування як складової навчального процесу.

РОЗВИТОК ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ ОСОБИСТОСТІ В КОНТЕКСТІ ПЕДАГОГІЧНОЇ ПРОЕКТНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

У процесі проектування навчальної діяльності по створенню комплексного інтелектуально насиченого середовища, орієнтованого на формування цілісної системно-аналітичної картини світу, особливої уваги, на думку О.Г. Кузьмінської [14], заслуговують: а) співвіднесення видів аналітичної діяльності учнів у процесі вивчення змістовних ліній даного курсу, розділу чи теми; б) розробка системи завдань, які формують навички мислення високого рівня при обов'язковому забезпеченні відповідних критеріїв оцінювання; в) скрупульозний підбір науково обґрунтованих методів, форм та засобів навчання [14].

Як бачимо, створення комплексного інтелектуально насиченого середовища (як моделі реальної) передбачає, з одного боку, використання відповідного змісту, а з другого, – адекватних (проблемних) методів навчання, що повною мірою відповідає проектуванню методичної системи навчання, наприклад інформатики. У такому контексті основним результатом навчання планується досягнення базових компетентностей учнів.

Слід підкреслити, що на сучасному етапі педагогічне проектування розглядається як реалізація (на теоретичному й практичному рівнях) алгоритмів по визначенню основних складових навчально-виховного процесу, а саме: а) вибір і формулювання задач заняття; б) вибір методів і засобів, форм проведення того чи іншого заняття; в) вибір оптимальної структури занять чи інших навчальних заходів і т.д.

А результатом методологічної проробки питань проектування виступає модель процесу проектування, представлена у вигляді алгоритму діяльності (дій, процедур) проектування.

Так Н.П. Мікула [15], досліджуючи педагогічне проектування варіативних інформаційних технологій навчання, впроваджує варіативну технологію навчання на основі використання сучасних інформаційних і комунікаційних технологій за такими етапами:

I. Цілепокладання: 1. Визначення мети проектування. 2. Рівні засвоєння навчальної дисципліни.

II. Аналіз: 1. Визначення системи педагогічних умов, що впливають на досягнення цілей проекту (орієнтування). 2. Діагностика педагогічної реальності (вихідної позиції), що визначає особливості проекту. 3. Визначення дидактичних одиниць педагогічної думки. Побудова конкретної моделі педагогічного об'єкту (моделювання). 4. Висування гіпотез відносно варіантів досягнення мети (прогнозування).

III. Проектування: 1. Відбір і структурування

змісту навчання, адекватного заданих меті.

2. Розробка тестів та завдань для контролю засвоєння змісту навчальної дисципліни.

3. Обґрунтування концепції побудови особистісно орієнтованої інформаційної технології навчання. 4. Розробка сценарію особистісно орієнтованої інформаційної технології навчання.

IV. Реалізація (програмування). Матеріалізація проекту особистісно орієнтованої інформаційної технології навчання інструментальними засобами програмування.

V. Впровадження: 1. Оцінка результатів проекту й порівняння її з прогнозуванням (оцінювання). 2. Побудова оптимального варіанту конкретного педагогічного проекту (корекція). 3. Супроводження [15].

Така модель педагогічного проектування, на думку Н.П. Мікули [15], допомагає майбутньому спеціалісту побудувати свою індивідуальну стратегію освіти з урахуванням можливостей і мотиваційно-ціннісної сфери особистості.

Тому педагог повинен вміти проектувати навчальний процес розвиваючого типу, реалізуючи різні розвиваючі підходи.

Виділимо такі основні риси розвиваючої моделі навчання на теоретичних і практичних заняттях: а) розвиток мислительних здібностей учнів через оволодіння певними мислительними операціями; б) застосування групи методів викладання: проблемного, частково-пошукового, дослідницького; в) застосування в навчально-виховному процесі суб'єкт-суб'єктного характеру взаємостосунків; г) використання групових форм організації навчального процесу; д) організація пошукової продуктивної діяльності студентів на заняттях та ін.

Слушним є формулювання вченими-педагогами й психологами: Л.С. Виготським, В.В. Давидовим, Н.Ф. Талізіню, А.М. Кушнір та ін. умов, при яких навчання стає розвиваючим [16].

Виокремимо найбільш значущі з них:

1. Навчальний процес повинен мотивувати учня, викликати особистісну зацікавленість для освоєння навчальної діяльності.

2. При виборі ступеня складності задач, які розв'язує учень, важливо проектувати навчальний процес так, щоб, спираючись на зону актуального розвитку учня, перевести його в зону найближчого розвитку; іншими словами, навчання повинно створювати зону труднощів для учня. У навчальному процесі повинні бути змодельовані проблемні ситуації, які неможливо вирішити репродуктивним способом. Для вирішення цих ситуацій учневі потрібно помислити, колективно їх обговорити, висунути гіпотезу та перевірити її,

РОЗВИТОК ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ ОСОБИСТОСТІ В КОНТЕКСТІ ПЕДАГОГІЧНОЇ ПРОЕКТНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

звернутися до додаткової літератури чи проконсультуватися й звернутися за допомогою до педагога.

3. Для ефективного розвитку осіб, що навчаються, важливо створити в навчальному процесі для кожного учня своєрідний “банк ситуацій успіху”, тобто таких повчальних дій, в яких особи, що навчаються, відчувають себе переможцями і т.д. Головне в тому, що кожен учень повинен прожити ситуацію заслуженого успіху, нехай невеликого, але його особистого успіху, за рахунок якого він зможе самоствердитися в очах однолітків.

4. При оцінюванні успішності навчальних дій виставляються оцінки не за кінцевий результат, а береться до уваги процес його отримання, при цьому вводиться принцип відносної успішності. Учні порівнюються не один з одним у плані правильності, чіткості виконання якихось дій, а порівнюються вчорашні досягнення одного учня з його сьогоднішніми результатами навчальної діяльності.

5. Важливою умовою для розвитку осіб, що навчаються, є, як стверджують педагогічні психологи, реалізація принципу інтеріоризації.

Найбільш ефективно процес засвоєння будь-яких знань, переводу їх у внутрішній стан свідомості відбувається, якщо в колективному обговоренні проговорюються, зіставляються різні точки зору. За рахунок цього учень формує особисту свідому точку зору на будь-яке запитання.

6. При проектуванні розвитку можливостей важливо спиратися на механізм їх розвитку (“операція-спосіб діяльності – узагальнений спосіб”) [16].

Таким чином, при проектуванні моделі навчального процесу, орієнтованого на розвиток певних здібностей чи якостей особистості учня важливо пам’ятати, що питання про те, чому і як вчити, вирішується принципово по-різному, в залежності від того, які психолого-педагогічні уявлення беруться за основу.

Досліджуючи педагогічний дизайн [18] як процес проектування навчальних матеріалів, науковці чітко описують процедури такого проектування, згруповані в ряд послідовних етапів. Виробничий цикл як процес по створенню навчальних матеріалів вони представляють за допомогою п’яти основних етапів. Зупинимось на них.

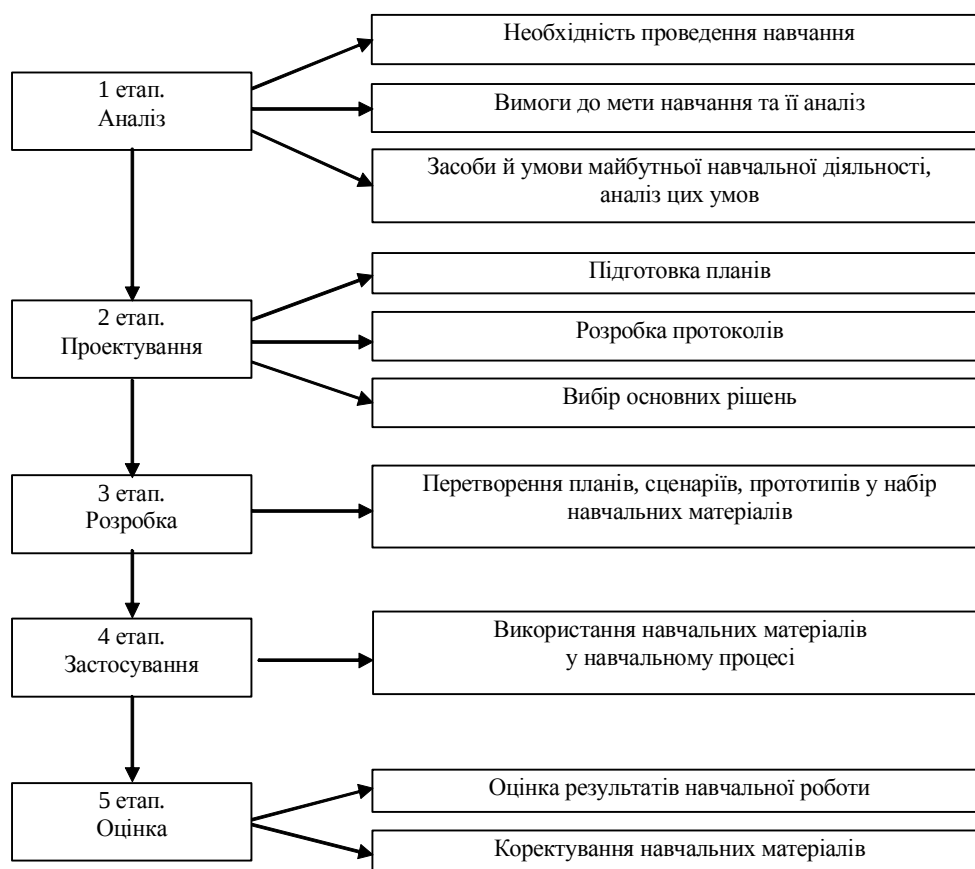

Рис. 1. Проектування п’яти етапів виробничого циклу по створенню навчальних матеріалів

РОЗВИТОК ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ ОСОБИСТОСТІ В КОНТЕКСТІ ПЕДАГОГІЧНОЇ ПРОЕКТНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Як бачимо, кожен з п'яти етапів своєю чергою розбивається на декілька напрямів. Розглядаючи педагогічний дизайн як процес проектування навчальних матеріалів, у Голандії майбутнім педагогічним дизайнерам радять виконувати у своїй подальшій діяльності десять кроків виробничого циклу по створенню навчальних матеріалів, наприклад для Інтернет: 1. Визначення потреб і цілей; 2. Збір матеріалів; 3. Знайомство зі змістом навчального курсу; 4. Висування ідей з питань ефективності організації навчального процесу; 5. Проектування; 6. Побудова діаграм проходження матеріалу; 7. Підготовка екранів; 8. Розробка (програмування уроків); 9. Підготовка додаткових матеріалів (вказівки, інструкції і т.д.); 10. Оцінка (в тому числі експериментальна) навчальних матеріалів [18].

Слушним, на нашу думку, є створення творчої групи самого процесу проектування, до складу якого входять: керівник проекту, педагогічний дизайнер, художник, програміст.

За допомогою рисунка 2 розглянемо перелік обов'язків такої творчої групи.

Характеризуючи технологічні аспекти проектування індивідуальних траєкторій підвищення кваліфікації вчителів інформатики,

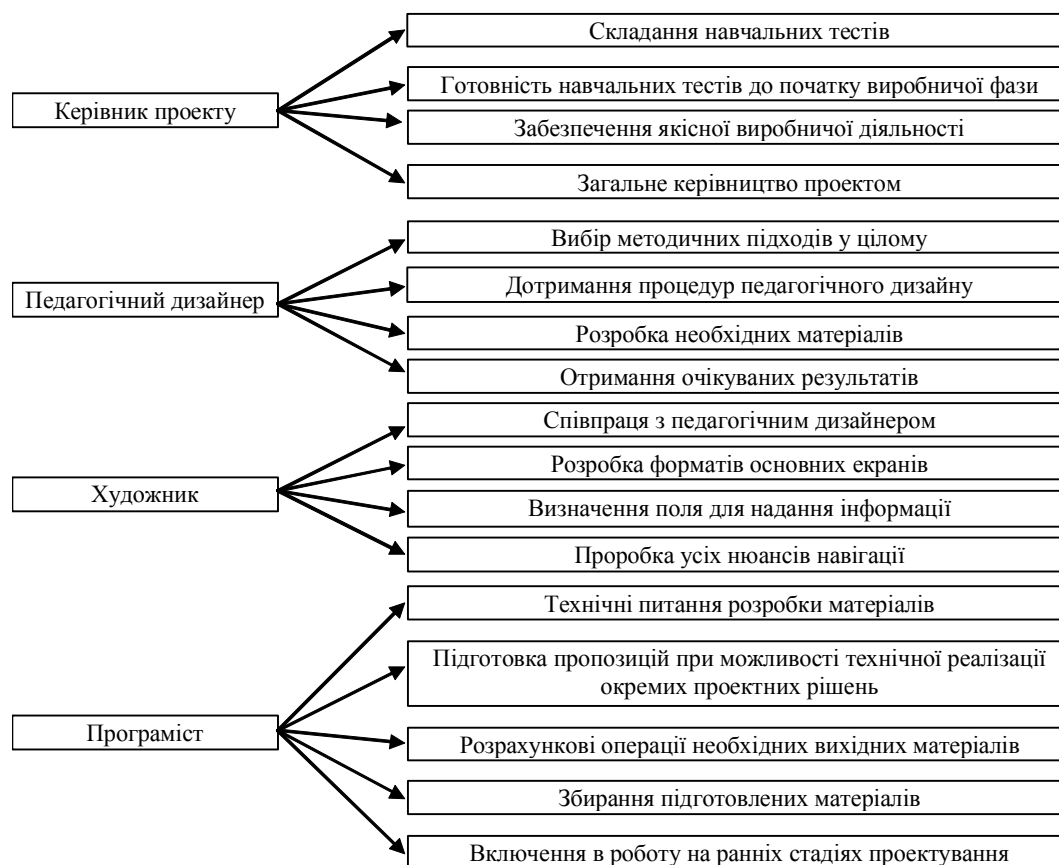
Т.К. Смиківська та А.В. Терещенко [17] поряд з такими категоріями, як "індивідуальне навчання", "індивідуальний підхід", "диференційований підхід", "індивідуалізація навчання", вводять нову категорію – індивідуалізоване навчання, включаючи особливості як диференційованого (розділення тих, хто навчається на типологічні групи по рівню вихідної підготовки), так і індивідуального (врахування особливостей підготовки кожного педагога) видів навчання.

Для результативного управління індивідуалізованою діяльністю тих, хто навчається, дослідники пропонують розробити цілісний навчальний процес не тільки для всієї навчальної групи, а й для кожної типологічної (гомогенної) групи окремо. Для цього застосовуються такі процедури проектування індивідуальних траєкторій навчального процесу:

1. Проектування змісту всього курсу навчання на рівні цілей у відповідності з різними факторами, які постійно впливають на навчальний процес.

2. Побудова схем основних характеристик навчального процесу.

3. Прозорість змістовних меж блоків навчального семестру.

Рис. 2. Перелік обов'язків творчої групи

РОЗВИТОК ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ ОСОБИСТОСТІ В КОНТЕКСТІ ПЕДАГОГІЧНОЇ ПРОЕКТНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

4. Установлення траєкторії подачі матеріалу шляхом суміщення різних ліній характеристик навчального процесу й встановлення єдиної “середньої” лінії в рамках того чи іншого блоку [17].

Таким чином, побудова індивідуальної траєкторії підвищення кваліфікації, наприклад вчителя інформатики, виступає як проектування кінцевого результату, досягнення якого гарантоване при використанні технології індивідуалізованого навчання, а також плануванні моделі навчання (послідовність змістовних модулів; узгодження програм) кожного вчителя в межах даної технології.

Розглядаючи інновації в змісті освіти й технології його проектування, Л.І. Гур’є [13] до програми підвищення кваліфікації професорсько-викладацького складу з напрямку “Інновації в системі вищої професійної освіти” додає такі напрями діяльності:

1. Основи педагогічного проектування змісту освіти. Поняття про педагогічне проектування. Розробка інноваційних проектів як стратегія розвитку загальноосвітніх закладів. Умови успішності проектування. Проектна діяльність викладача ВНЗ, її особливості. Сучасні підходи (кваліметричний, тезаурусний) до проектування змісту освіти. Технології проектування змісту освіти.

2. Технологія проектування освітніх програм вищої професійної освіти. Освітня програма як базовий структурний компонент системи освіти в Російській Федерації. Вимоги до освітніх програм. Структура освітньої програми. Алгоритм і процедури проектування освітньої програми. Проектування освітніх програм для неперервної освіти. Критерії якості освітньої програми [13].

Аналіз сучасних наукових досліджень у галузі формування системи проектно-ціннісної свідомості дає нам підстави стверджувати: проблема духовності, духовного світу людини, духовної культури вчителя міститься в епіцентрі всіх гуманітарних наук. Стає більш очевидним, що застосування в педагогічній діяльності методу проектів як принципу інтеграції єдиної цілісності, може дати нам картину духовного світу особистості сучасного вчителя. Зазначимо, що значну роль застосування методу проектів відіграє у формуванні духовного світу вчителя, розширенні його світогляду, зміцненні моральних принципів тощо. У широкому розумінні проект окреслює духовно-патріотичне середовище освітянина, спонукає його до самоосвіти, активної участі в шкільному житті і, що важливо, – спонукає до творчої діяльності [5, 16].

Висновки. Таким чином, розвиваючи творчі здібності особистості, дослідники визначають задачі педагогічного проектування, окреслюючи поле їх діяльності в системі особистісно орієнтованого навчання, диференціюють процес проектування на декілька видів, поєднуючи їх з проектуванням саморозвитку, розглядають суперечності та тенденції відповідно до специфічних закономірностей проектування новітніх освітніх систем.

При цьому дослідниками враховується певний його цикл від проектування структури та змісту навчального плану до форм контролю навчання. Тому проектування представляється як механізм поетапної єдності усіх структурних компонентів освітньої системи; доводиться необхідність єдності системи моделювання процесу навчання із самим процесом навчання, при якому особистісно орієнтована освіта виступає як основа проектування навчально просторового середовища.

Необхідно підкреслити, що при проектуванні навчально просторового середовища, особлива увага науковців зосереджується на технологічних аспектах проектування індивідуальних траєкторій особистості вчителя. Це ще раз підкреслює значущість проблеми проектування, яка визначається суттю освітньо-виховної системи. Перед цією системою ставиться завдання створити умови для розвитку й становлення особистості нової генерації. Незалежно від специфічних особливостей того чи іншого напрямку діяльності процес проектування спрямовується на:

- а) формування особливого педагогічного стилю освітньо-виховної системи;
- б) підготовку вихованців до самостійного життя;
- в) формування у вихованців критичного мислення;
- г) прийняття вихованцями необхідного рішення в нестандартній ситуації;
- д) використання комунікативних технологій у повсякденному житті;
- е) можливість бути конкурентноздатним на ринку праці тощо.

1. Абашина Н. Проектно-дослідницька діяльність при вивченні іноземних мов у початковій школі // *Проектна діяльність у ліцеї: компетентнісний потенціал, теорія і практика: Науково-методичний посібник / За редакцією С.М. Шевцової, І.Г. Єрмакова, О.В. Батечко, В.О. Жадька.* – К.: Департамент, 2008. – 520 с.

2. Ассаул В. Метод проектів у виховній роботі // *Проектна діяльність у ліцеї: компетентнісний*

РОЗВИТОК ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ ОСОБИСТОСТІ В КОНТЕКСТІ ПЕДАГОГІЧНОЇ ПРОЕКТНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

потенціал, теорія і практика: Науково-методичний посібник / За редакцією С.М. Шевцової, І.Г. Єрмакова, О.В. Батечко, В.О. Жадька. – К.: Департамент, 2008. – 520 с.

3. Єрмаков І.Г., Шевцова С.М. Метод проектів у контексті життєвих результатів діяльності учнів // Проектна діяльність у ліцеї: компетентнісний потенціал, теорія і практика: Науково-методичний посібник / За редакцією С.М. Шевцової, І.Г. Єрмакова, О.В. Батечко, В.О. Жадька. – К.: Департамент, 2008. – 520 с.

4. Жадько В.О. Педагогічна проектна діяльність як основа відродження історичної пам'яті молоді // Проектна діяльність у ліцеї: компетентнісний потенціал, теорія і практика: Науково-методичний посібник / За редакцією С.М. Шевцової, І.Г. Єрмакова, О.В. Батечко, В.О. Жадька. – К.: Департамент, 2008. – 520 с.

5. Жадько В.О. Проектна діяльність і духовність особистості вчителя: проблема взаємозв'язку // Проектна діяльність у ліцеї: компетентнісний потенціал, теорія і практика: Науково-методичний посібник / За редакцією С.М. Шевцової, І.Г. Єрмакова, О.В. Батечко, В.О. Жадька. – К.: Департамент, 2008. – 520 с.

6. Іценко В. Інноваційне забезпечення педагогічного процесу через проектну діяльність // Проектна діяльність у ліцеї: компетентнісний потенціал, теорія і практика: Науково-методичний посібник / За редакцією С.М. Шевцової, І.Г. Єрмакова, О.В. Батечко, В.О. Жадька. – К.: Департамент, 2008. – 520 с.

7. Сериков В.В. Личностный поход в образовании: концепция и технологии. Монография. – Волгоград, 1994. – 164 с.

8. Супрун Т. Планування проектно-тематичної діяльності у початковій школі // Проектна діяльність у ліцеї: компетентнісний потенціал, теорія і практика: Науково-методичний посібник / За редакцією С.М. Шевцової, І.Г. Єрмакова, О.В. Батечко, В.О. Жадька. – К.: Департамент, 2008. – 520 с.

9. Шаповалова Т. Метод проектів на уроці української мови // Проектна діяльність у ліцеї: компетентнісний потенціал, теорія і практика: Науково-методичний посібник / За редакцією С.М. Шевцової, І.Г. Єрмакова, О.В. Батечко, В.О. Жадька. – К.: Департамент, 2008. – 520 с.

10. Шевцова С.М. Інноваційний потенціал проектної діяльності в ліцеї // Проектна діяльність у ліцеї: компетентнісний потенціал, теорія і практика: Науково-методичний посібник / За редакцією С.М. Шевцової, І.Г. Єрмакова, О.В. Батечко, В.О. Жадька. – К.: Департамент, 2008. – 520 с.

11. Щегорцова В. Професійно педагогічна культура вчителя як основа проектної діяльності // Проектна діяльність у ліцеї: компетентнісний потенціал, теорія і практика: Науково-методичний посібник / За редакцією С.М. Шевцової, І.Г. Єрмакова, О.В. Батечко, В.О. Жадька. – К.: Департамент, 2008. – 520 с.

12. Цимбал О.М., О.В. Тягло, Цимбал П.В. Проектна технологія, критичне мислення і громадська освіта в процесі вивчення англійської мови. Початкова школа. – Х.: Вид. група "Основа", 2008. – 109 с.

Інтернет джерела

13. Кондратьев В.В., Гурье Л.И. Программа повышения квалификации профессорско-преподавательского состава по направлению "Инновации в системе ВПО" [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.mirca.ru/qualification/progr_novation_3_kgtu.doc.

14. Кузьминская Е.Г. Современный урок информатики – шаг к обществу глобальной компетентности, лицей "Наукова зміна". [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.ksu.ks.ua/Downloads/it_conf/3/Kuzminska_rus.doc.

15. Микула Н.П. Педагогическое проектирование вариативных информационных технологий обучения [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.infoco.ru/file.php/3/itno-2007/other/39.doc.

16. О моделях учебного процесса и теоретических моделях проектирования [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.riskland.ru/lib/models.shtml>.

17. Смыковская Т.К., Терещенко А.Б. Технологические аспекты проектирования индивидуальных траекторий повышения квалификации учителей информатики [Електронний ресурс] // Наука, образование, общество (журнал). – Интернет-журнал СахГу "Наука, образовали, общество". – 2006 – Режим доступу: <http://journal.sakhgu.ru/work.php?id=49>.

18. Создание учебных материалов с учетом принципов эффективного учения. [Електронний ресурс] // Серия "Педагогический дизайн". – Вып. 1 – Режим доступу: http://vio.fio.ru/vio_10/cd_site/Articler/art_1_19_1.htm.

19. Тукачев Ю.А. Личностно ориентированное образование как основа проектирования учебно-пространственной среды с применением информационных технологий [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://flogiston.ru/blog/infiopo>.

20. Шустова М.В. Проектирование технологии личностно-ориентированного обучения [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.rusnauka.com/PNR_2006/Pedagogika/5_+shustova.doc.htm.

Стаття надійшла до редакції 14.12.2008